

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวงบ้านเตย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

Mahori Isan Ensemble: A Case Study of Ban Toei Band,
Suwannaphum District, Roi Et Province

ธนวัฒน์ บุตรทองทิพย์^{*1}

Thanawat Bootthongtim^{*1}

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน 2) ศึกษาอัตลักษณ์ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน 3) ศึกษาบทบาทต่อชุมชนของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยใช้แบบเจาะจง ได้แก่ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน มีขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ บ้านเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัยด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อภิปรายและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยก่อตั้งโดยครูอ้วย พิศเพ็ง โดยในปี พ.ศ. 2500 ครูอ้วยได้เดินทางจากจังหวัดบุรีรัมย์ไปศึกษาปีที่พาทย์จากสำนักนายลิ ศรีสังข์ ในจังหวัดนครราชสีมา และได้สนใจฝึกมโหรีพื้นบ้านโคราชเพิ่มเติมด้วยถึงปี พ.ศ. 2505 ได้มาตั้งภูมิลำเนาที่บ้านเตยและก่อตั้งวงขึ้น ในด้านสภาพวงดนตรีมีการถ่ายทอดความรู้ตามกลุ่มอายุของนักดนตรีรวม 3 รุ่น แต่ในปัจจุบันการสืบทอดที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นลดลง เนื่องจากความสูงวัยของนักดนตรี และความนิยมการแสดงอื่น ๆ มาแทนที่ ด้านอัตลักษณ์เพลงวงมโหรีที่โดดเด่น เช่น เพลงเมียน้อย - เมียหลวง ซึ่งเป็นเพลงที่นิยมบรรเลงสลับกันไป มีปีขนาดใหญ่เรียกว่าปีฆ้อง และปีขนาดเล็กเรียกว่าปีตัด รวมถึงขอที่มีหลายขนาด ด้านบทบาทหน้าที่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานซึ่งคนในชุมชนยังให้การสนับสนุนวงมโหรีพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนในงานประเพณี

^{*} corresponding author, email: thanawat@reru.ac.th

¹ อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Lecturer in Music Education Department, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

พิธีกรรมท้องถิ่น โดยครูอ้วยนั้นยังเป็นผู้นำวัฒนธรรมของชุมชนที่ผู้คนให้ความเคารพ และให้การสนับสนุนวงมโหรีพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างดี

คำสำคัญ : วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน /ดนตรีพื้นบ้าน /บ้านเตย / จังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

This research study aims to 1) explore the condition of the Isan folk band 2) examine the identity of Isan folk band. 3) study the role in the community of the Isan folk band. Purposive sample was an expert who knows Isan folk band and stakeholders in Isan folk band. The scope of the study was in Ban Toei, Thung Kula Subdistrict, Suvarnabhumi District, Roi Et Province. Data was collected by observation and interview methods. Data analysis was qualitative and presentation in the form of description.

The research results showed that the Ban Toei Isan folk band was formed by Teacher Auy Phitpeng in 1957. Teacher Auy Phitpeng traveled to study the Thai Pi Paat and the Korat folk from the institute of Mr.Li Srisang which he also preferred practicing more about the Korat folk band. During the year 1962, he formed the Isan folk band in Ban Toei, and there are 3 generations have inherited music. However, music inheritance has been decreased due to the old age of musicians and other performance popularity. There is a unique song such as Mia Noi - Mia Luang song which has been passed down to play alternately. There is a large pipe called 'Pi Kong' and a small pipe called 'Pi Tat' including various sizes of Sor. The role of the community of the Isan folk band showed that Kru Auy has a big role in a community as a cultural leader which the people in the community highly respect and support their local folk band.

Keywords: Mahori Isan Ensemble/ Folk Music/Ban Toei/ Roi Et Province

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาองค์ความรู้ดนตรีของแต่ละวัฒนธรรมได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง มีข้อมูลทางดนตรีต่าง ๆ อีกมากมายที่จะต้องศึกษาค้นคว้า การศึกษาดนตรีในทุกวัฒนธรรมไม่ได้มุ่งเน้นให้ผู้ที่มีความสนใจจะต้องปฏิบัติดนตรีนั้นให้ได้อย่างดี เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่มีความแตกต่างกันในด้านของรายละเอียด ซึ่งในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ประกอบด้วยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ย่อมมีความแตกต่างกันในดนตรีเช่นกัน ลักษณะความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่ไร้พรมแดนทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานอยู่ทั่วไป เช่น การเรียกชื่อของ “ซอ” ในไทย เรียกว่า “ก้อง” ในชวา เรียกว่า “ซังฆะ” ในอิสลาม ซึ่งสามารถบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ในทางเครือญาติของเครื่องดนตรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี ผู้ศึกษาในดนตรีต้องมองเห็นภาพดนตรีในฐานะพฤติกรรมของมนุษย์ ศึกษาภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวกับดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นศิลปะของเสียงที่เกิดจากความพากเพียรของมนุษย์ในการสร้างสรรค์ให้อยู่ในระเบียบของจังหวะ ทำนอง สีสั่น และรูปแบบการประพันธ์ (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2538: 87 - 88)

มโหรี (น.) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า “วงดนตรี 1 ใน 3 วงหลักของดนตรีไทย คือ ปี่พาทย์ เครื่องสาย และมโหรี ใช้เครื่องดนตรีครบทั้งดีด สี ตี เป่า (ขลุ่ย) และซออู้ ระดับเสียงที่ใช้สูงกว่าระดับเสียงวงปี่พาทย์” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: ออนไลน์) ในภาคอีสานนั้นยังมีวงมโหรีอีสานซึ่งเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่รับอิทธิพลจาก 2 กลุ่มวัฒนธรรมหลัก ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมลาว - เขมร ในพื้นที่เขตภาคอีสานตอนใต้และกลุ่มวัฒนธรรมภาคกลาง โดยวงมโหรีอีสานนั้นยังมีหน้าที่บทบาททางสังคม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไป มโหรีในภาคอีสานเชื่อว่าเริ่มแรกเกิดขึ้นทางแถบอีสานใต้ก่อนพบว่ามโหรีมีลักษณะเฉพาะ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเริ่มต้นด้วยการไหว้ครู การบรรเลงส่วนเนื้อหาของดนตรี และการจบด้วยการลาหรืออวยพร วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้มีวัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏมากมายหลายชนิดแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ (ข้าคม พรประสิทธิ์, 2550: 17) โดยชาวบ้านในภาคอีสานส่วนใหญ่ก็นิยมเล่นดนตรีกันมาก เมื่อเดินทางหรือนำสัตว์ไปเลี้ยงมักจะมีเครื่องดนตรีติดตัวไปด้วย เช่น พิณ แคน ซอ หากชุมชนใดมีผู้คนเล่นดนตรีจำนวนมากก็จะรวมตัวกันเล่นเป็นคณะต่าง ๆ ลักษณะของมโหรีอีสานในส่วนใหญ่เป็นวงบรรเลงไม่มีการขับร้องใช้ปี่และซอเป็นเครื่องดำเนินทำนอง ใช้ฉิ่งเป็นเครื่องกำหนดจังหวะช้า - เร็ว ของเพลง

มีกลองและฉาบใหญ่เป็นเครื่องทำจังหวะลูกล่อ - ลูกชัต สอดประสานพลิกแพลงไปตามลีลาของบทเพลง ใช้ปี่เล็กหรือปี่ยอดขึ้นเพลง ซึ่งเมื่อปี่ขึ้นเพลง 3 - 4 ห้องเพลง ผู้เล่นเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ก็จะได้รับพร้อมกัน และเมื่อหากต้องจบเพลงก็จะแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นที่เข้าใจกันในวง แล้วนักดนตรีวงมโหรีทุกคนก็จะจบพร้อมกัน (ทวี ถาวรโรและพิสิษฐ์ บุญไชย, 2539: 4)

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ได้รับความนิยมในพื้นที่บริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และสุรินทร์ ส่วนใหญ่นิยมบรรเลงในพิธีกรรมของท้องถิ่น หากเมื่อพิจารณาที่ตั้งของจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ส่วนกลางของภาคอีสาน วัฒนธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบนและตอนใต้จึงได้รับอิทธิพลที่ต่างกัน ซึ่งมโหรีพื้นบ้านอีสานปรากฏในส่วนจังหวัดร้อยเอ็ดตอนใต้ คือ อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอปทุมรัตต์ อำเภอกะเทยวิสัย และอำเภอสวรรณภูมิ อาณาเขต (ติดกับจังหวัดสุรินทร์) และพบวงมโหรีปี่พาทย์ในจังหวัดสุรินทร์นิยมแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลกลางได้ส่งข้าหลวงและข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครองภาคอีสานในสมัยรัชกาลที่ 5 และการเล่นมโหรีก็ได้แพร่หลายสู่ชาวบ้านในเวลาต่อมา (กรมศิลปากร, 2550: 154) เครื่องดนตรีประกอบการเล่นมโหรีพื้นบ้านนั้น ประกอบด้วย ซอกลาง ซออู้ ซอด้วง ปี่ใน (ขลุ่ย) กลอง ฉิ่ง และฉาบ จะเห็นได้ว่าวงมโหรีมีเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายและปี่พาทย์บางชิ้นมาประสมวงกัน ซึ่งในพื้นที่อำเภอสวรรณภูมิได้มีวงดนตรีต่าง ๆ ที่มีความสำคัญอยู่หลายวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

จากความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลความรู้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งด้านประวัติความเป็นมา การสืบทอดอัตลักษณ์ในดนตรีและบริบทต่าง ๆ จึงได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวงบ้านเตย อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลดนตรีสู่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย รวมถึงเป็นแหล่งข้อมูลความรู้เพื่อใช้ในการสอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกของชาติไม่ให้สูญหายไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. เพื่อศึกษาบทบาทต่อชุมชนของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพ หมายถึง ประวัติความเป็นมา การสืบทอดและการดำรงอยู่ที่ส่งผลต่อวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย
2. อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะทางดนตรี บทเพลงและเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย
3. บทบาทต่อชุมชน หมายถึง ความสำคัญของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยต่อชุมชนด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และบทบาทของดนตรีในประเพณีต่าง ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีเนื้อหาด้านข้อมูลสภาพทั่วไป การสืบทอด การดำรงอยู่และบทบาทหน้าที่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานและใช้ไน้ตรูปแบบดนตรีไทยในการนำเสนอบทเพลงประกอบเนื้อหาบางส่วน
2. ขอบเขตพื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลขอบเขตพื้นที่แบบเจาะจง คือ บ้านเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ตั้งคณะวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย โดยมีครูอ้วย พิศเพ็ง เป็นหัวหน้าคณะวงดนตรี
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้รู้ในด้านวงมโหรีอีสาน ผู้ปฏิบัติในวงมโหรีอีสาน และผู้เกี่ยวข้องกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกต (Observation) ทั้งการสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้รู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรี

อีสานบ้านเตย แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ใช้ตรวจสอบความถูกต้อง โดยสรุปและอภิปรายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และนำมาเรียบเรียงในรูปแบบของการพรรณนาบรรยายเพื่อการนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1. สภาพของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

1.1 ความเป็นมาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานเริ่มแรกเกิดขึ้นทางแถบอีสานใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ครอบคลุมหลากหลายวัฒนธรรม โดยเฉพาะอิทธิพลจาก 2 กลุ่มวัฒนธรรมหลัก ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมลาว - เขมร ในพื้นที่เขตภาคอีสานตอนใต้และกลุ่มวัฒนธรรมภาคกลาง วงมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้นแพร่กระจายองค์ความรู้และแนวคิดทางดนตรีถ่ายทอดสู่คนดนตรีในพื้นที่จังหวัดในอีสานใต้ ภายหลังจากคนดนตรีในพื้นที่ดังกล่าวได้เดินทางเข้ามารับจ้างงานแสดงดนตรี และเผยแพร่อิทธิพลทางดนตรีสู่พื้นที่จังหวัดใกล้เคียง องค์ความรู้ที่เผยแพร่เป็นภูมิปัญญาและกลวิธีดนตรีทั้งจากวัฒนธรรมเขมรและดนตรีไทยที่คล้ายกับรูปแบบปี่พาทย์ภาคกลาง และพัฒนาเป็นรูปแบบของวงดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 โดยบุคคลที่ริเริ่มจัดตั้งวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยคือ ครูอ้วย พิศเพ็ง ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนจังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันอายุ 79 ปี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2487 ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ในขณะอายุได้ 12 ปี ครูอ้วยได้เดินทางไปฝากตัวเป็นศิษย์เรียนปี่พาทย์จากสำนักของนายลิ ศรีสังข์ อำเภอพิมาย (ในขณะนั้นคือกิ่งอำเภอชุมพวง) จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นสำนักดนตรีปี่พาทย์และเป็นครูดนตรีที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ โดยนายลิเป็นนักดนตรีที่มีความบกพร่องทางด้านการมองเห็น แต่ถือได้ว่าเป็นครูที่มีความสามารถด้านปี่พาทย์ รวมถึงสามารถบรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านของโคราชได้อีกด้วย ซึ่งครูอ้วย พิศเพ็ง ได้เลือกฝึกหัดปี่พาทย์แบบภาคกลางก่อน โดยเรียนฆ้องวงใหญ่เป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรก และเริ่มให้ความสนใจเรียนมโหรีแบบโคราชในภายหลัง (อ้วย พิศเพ็ง, สัมภาษณ์, 2565) ต่อมาวงปี่พาทย์ของครูลิ ได้เริ่มสนใจในการทำวงมโหรีพื้นบ้านโคราชอย่างจริงจัง ครูอ้วยจึงเกิดความสนใจในวงดังกล่าวด้วยเช่นกัน ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจึงลดบทบาทการฝึกซ้อมวงปี่พาทย์ในแบบภาคกลางลง

ในเวลาต่อมาวงปี่พาทย์ของนายลิ ศรีสังข์ ได้มีแนวทางพัฒนางวงโดยมุ่งเน้นวงมโหรีพื้นบ้านแบบโคราชเนื่องจากความนิยมวงดนตรีปี่พาทย์พาทย์แบบภาคกลางในพื้นที่ได้ลดบทบาทลงตามการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและวัฒนธรรม มโหรีพื้นบ้านโคราชจึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เพื่อให้เท่าทันกับสังคมยุคนั้นและตอบสนองผู้ชมผู้ฟังผู้ว่าจ้างงาน ครูอ้วยจึงได้เกิดความสนใจในการศึกษามโหรีพื้นบ้านโคราชเช่นกัน จึงได้เริ่มฝึกหัดบรรเลงโดยเลือกฝึกปฏิบัติสัปดาห์เป็นอันดับแรก เมื่อสัปดาห์จนชำนาญแล้วจึงเลือกฝึกหัดซออู้ ซออ๊ว ปี่และเครื่องดนตรีต่าง ๆ ตามลำดับ นับเป็นการเริ่มต้นการฝึกหัดการเรียนวงมโหรีพื้นบ้านแบบโคราชอย่างจริงจัง

จนเมื่ออายุได้ 15 ปี ครอบครัวของครูอ้วยได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่บ้านหนองหูลิง ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งขณะนั้นวงมโหรีพื้นบ้านอีสานเริ่มเป็นที่นิยมอย่างมากขึ้นในแถบอีสานใต้ตลอดจนพื้นที่ทางตอนใต้ของร้อยเอ็ดและมหาสารคาม ครูอ้วยจึงได้ตั้งวงมโหรีพื้นบ้าน รุ่น 1 ขึ้นที่บ้านหนองหูลิง รับแสดงในพื้นที่อำเภอสุวรรณภูมิและพื้นที่ใกล้เคียง รวมไปถึงบ้านเตยด้วย จนถึงใน พ.ศ. 2505 ครูอ้วยมีอายุได้ 18 ปี ชาวชุมชนบ้านเตย ซึ่งเป็นบ้านของภรรยาครูอ้วยได้ให้ความสนใจในการตั้งวงมโหรีพื้นบ้านอีสานเช่นกัน จึงได้ว่าจ้างให้ครูอ้วยมาเป็นผู้ฝึกสอนวงบ้านเตย ซึ่งมีข้อตกลงว่าเมื่อฝึกจนสามารถแสดงเป็นวงได้แล้ว รายได้จากงานแสดงบางส่วนนั้นเป็นค่าจ้างตอบแทนให้ครูอ้วยจนครบจำนวนว่าจ้าง ซึ่งภายหลังครูอ้วยจึงได้ย้ายภูมิลำเนามาตั้งที่บ้านเตย และเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งวงมโหรีพื้นบ้านเตยจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 ครูอ้วย พิศเพ็ง หัวหน้าวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย
ที่มา: ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2565

1.2 การสืบทอดและการดำรงอยู่

ภายหลังที่ครูอ้วยได้ก่อตั้งวงมโหรีที่บ้านอีสานขึ้นใน พ.ศ. 2505 ได้มีผู้สนใจขอเรียนมโหรีที่บ้านจนสามารถบรรเลงรับงานแสดงได้ โดยมีนักดนตรีรุ่นที่ 1 - 2 ที่เป็นนักดนตรีหลักประจำวง ดังนี้ (อ้วย พิศเพ็ง, สัมภาษณ์, 2565)

ตาราง 1 สมาชิกวงมโหรี รุ่นที่ 1 (บ้านหนองหลิ่ง และบ้านเตย)

ชื่อ - สกุล	เครื่องดนตรี	อายุ	ภูมิลำเนา (อ.สุวรรณภูมิ)
นายลุย โพนหินกอง	กลองรำมะนา	76	บ้านสะแบง
นายคำ โพนหินกอง	ซอด้วง	72	บ้านสะแบง
นายมวล กันภูมิ	ซอด้วง	70	บ้านดงใหม่
นายบุญโฮม หัวโนนม่วง	ซอด้วง ปี่	78	บ้านหนองส้าว
นายบุญมา นิลสมบูรณ์	เครื่องประกอบจังหวะ	68	บ้านดงใหม่
นายสี	ปี่ใน	84	บ้านหนองหลิ่ง

ตาราง 2 สมาชิกวงมโหรี รุ่นที่ 2 (บ้านเตย)

ชื่อ - สกุล	เครื่องดนตรี	อายุ	ภูมิลำเนา (อ.สุวรรณภูมิ)
นายเปียง นารีนาศ	ปี่	84	บ้านเตย (เสียชีวิต)
นายต้อ ปราโสสม	ปี่	77	บ้านเตย (ไม่รับแสดง)
นายเที่ยง ปราโสสม	เครื่องประกอบจังหวะ	84	บ้านเตย (เสียชีวิต)
นายคำสิงห์	ปี่ ซอ	77	บ้านดงใหม่
นายดา	เครื่องประกอบจังหวะ	75	บ้านดงใหม่ (เสียชีวิต)

ในรุ่นที่ 3 เป็นนักดนตรีรุ่นใหม่ซึ่งบางคนมีความสนใจผ่านโครงการถ่ายทอดดนตรีมโหรีอีสานหมอลำหมอลำแคนให้กับเยาวชน ใน พ.ศ. 2553 ดังนี้

ตาราง 3 สมาชิกวงมโหรี รุ่นที่ 3 (บ้านเตย)

ชื่อ - สกุล	เครื่องดนตรี	อายุ	ภูมิลำเนา (อ.สุวรรณภูมิ)
นายนิกร ชมภูเขา	ปี่ใน ปี่นอก ซอ	25	บ้านเตย
นายทิวา วัดพรหม	ซอ	29	บ้านเตย
นายไพศาล เสียงเพราะ	ซอ	26	บ้านเตย
นายตรีเพชร พันHEMA	กลองรำมะนา	26	บ้านเตย
นางสาววรรณภา จุลเสริม	ซอ	26	บ้านจาน

(นิกร ชมภูเขา, สัมภาษณ์, 2566)

ค่างคืนมีค่าว่าจ้าง 5,000 - 8,000 บาท ต่อ 1 งาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางด้วย เช่น หากวงจะต้องเดินทางบรรเลงงานกฐินของชุมชนอื่น วงดนตรีก็จะต้องอยู่เพื่อฉลองสมโภชงานกฐิน 1 คืน และเช้าก็จะทำการแห่องค์กฐินไปยังวัด แต่หากเป็นงานแห่โดยทั่วไป เช่น การนำขบวนในงานฌาปนกิจจากบ้านของเจ้าภาพ จนถึงวัดและเวียนรอบสถานที่ฌาปนกิจจนถึงการส่งสการ มีค่าใช้จ่ายที่ 3,000 บาท ต่อ 1 งาน ในการให้ค่าตอบแทนนักดนตรีในแต่ละงานนั้นครูอ้วยแบ่งค่าตอบแทนให้นักดนตรีทุกคน ๆ 300 - 700 บาท ซึ่งแล้วแต่ค่าจ้างที่ได้รับและระยะเวลาในการบรรเลง สำหรับการสร้างอาชีพเสริมด้วยการแสดงนั้นนับว่าเป็นกลวิธีในการถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างการดำรงอยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานเป็นอย่างดี

นอกจากคนในชุมชนบ้านเตยแล้ว หมู่บ้านพื้นที่ใกล้เคียงก็ได้มาเรียนรู้การแสดงดังกล่าวด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นรายได้อีกช่องทางนอกจากการเกษตรกรรม แต่สภาพปัจจุบันของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานพบว่า มีกิจกรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ หรือชาวบ้านนิยมใช้การแสดงอื่นทดแทน เช่น วงหมอลำ วงกลองยาว วงโปงลาง ส่งผลให้ความนิยมในการแสดงมโหรีพื้นบ้านอีสานลดลง นอกจากนี้ด้วยความสูงวัยของสมาชิกในวงดนตรีจากรุ่น 1 บางคนไม่รับงานแสดงวงมโหรีแล้ว อีกปัจจัยคือ ระบบการถ่ายทอดและสืบสานที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น เช่น นักดนตรีที่เป่าปี่ได้ในปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่คนที่ยังคงสืบทอดแนวทางการเป่าปี่ตามวิธีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแบบดั้งเดิมไว้ นอกจากนี้ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย ยังได้รับผลกระทบตามปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมเช่นกัน แต่ยังคงมีการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้จากชนรุ่นหลังที่ยังคงรักษาและเห็นคุณค่าของของความสำคัญในดนตรี รวมถึงยังมีนักดนตรีรุ่น 3 ที่ยังสืบทอดและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ส่งเสริมภูมิปัญญาความรู้ให้สูญหาย

2. อัตลักษณ์วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

อัตลักษณ์ทางดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านในพื้นที่ภาคอีสานมีลักษณะเฉพาะคล้ายคลึงกัน เนื่องจากเกือบทุกวงมีพื้นฐานแนววิธีปฏิบัติจากสำนักวงดนตรีบริเวณพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์และบุรีรัมย์ โดยเฉพาะบ้านเตยนั้นมีพื้นที่ติดกับจังหวัดสุรินทร์ และครูอ้วยได้ฝากตัวเรียนเป็นศิษย์สำนักดนตรีนายลิ ที่อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา แต่ในความโดดเด่นของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยนั้นยังคงมีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกับวงหรือคณะอื่น ๆ ดังนี้

2.1 บทเพลง

บทเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยมีการเรียกชื่อแตกต่างจากมโหรีพื้นบ้านวงอื่น เช่น เพลงละครระบำ ครูอ้วยเรียกชื่อเพลงนี้ว่าเพลงระบำโป๊ เพลงใหญ่ จะเรียกชื่อเพลงนี้ว่าเพลงเมียหลวง เป็นต้น

เพลงละครระบำ หรือ เพลงระบำโป๊ เป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้น ที่มีความสนุกสนานนิยมบรรเลงสำหรับมโหรีพื้นบ้านอีสาน โดยเฉพาะวงมโหรีพื้นเมืองอีสานบ้านเตยใช้เป็นเพลงเด่นของวง ซึ่งในขณะที่บรรเลงจะมีความสนุกสนานชวนให้ผู้ชมสนุกและร่วมฟ้อนรำตามจังหวะได้เป็นอย่างดี

เพลงละครระบำ เป็นบทเพลงที่มีท่อนเดียว 3 บรรทัด ซึ่งสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งถ่ายทอดกันในกลุ่มของวงมโหรีพื้นบ้านแถบอำเภอชุมพวง อำเภอพิมาย และอำเภออื่น ๆ ที่อาณาเขตติดกัน ลักษณะของทำนองเพลงนั้นคาดว่าได้รับอิทธิพลมาจากทำนองเพลงลาวแพนน้อย นิยมเล่นในการแสดงลิเก หนังตะลุง ในเวลาออกแขกหรือตัวแสดงที่เป็นตัวสนุกสนาน เมื่อนำมาบรรเลงในวงมโหรีจึงเกิดความลงตัวและเป็นที่ยอมรับในหมู่วงมโหรีพื้นบ้าน และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

เพลงละครระบำ (ระบำโป๊)

----	- มี่ - ช	- ช - ล	ช ล ด ช	----	- มี่ - ช	- ช - ล	ช ล ด ช
- ล - ด	- ด - ล	- ด - ล	- ช - มี่	----	- ร - ด	- ด - ร	- ชี่ - มี่
----	- ร - ด	- ด - ร	- ชี่ - มี่	- มี่ - ชี่	- ชี่ - มี่	- ร - ร	- ม ร ด

เพลงน้อย หรือ เพลงเมียน้อย ซึ่งเป็นบทเพลงที่คู่กันกับเพลงเมียหลวงหรือเรียกอีกอย่างว่าเพลงใหญ่ มักนิยมเรียกทั้งสองเพลงรวม ๆ กันในช่วงของการบรรเลงว่าเพลงเมียน้อยเมียหลวง เพราะในขณะการบรรเลงมักจะนิยมเล่นคู่กันไปทั้งสองเพลงสลับกันเปรียบเหมือนกับเมียน้อยและเมียหลวง โดยอุปมาว่าเป็นเพลงที่จะมีปะทะกันอยู่เนื่อง ๆ จึงเป็นบทเพลงที่สนุกสนานและถูกหยิบยกมาบรรเลงบ่อยครั้ง เพลงเมียน้อยเป็นเพลงที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ มีอัตราจังหวะสองชั้น ไม่ทราบแน่นอนว่าแต่งขึ้นในสมัยใด ซึ่งพบการนิยมบรรเลงเพลงนี้เฉพาะในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยและยังนิยมเล่นกันจวบจนถึงปัจจุบัน

เพลงน้อย (เพลงเมียน้อย)

--- รี่	ด ร ม ช	----	- ล ช ช	ด - ด ช	- ล ช ช	- ม ช ล	- ด - รี่
--- ด	- รี่ - มี่	--- ร	--- ด	- ด ล ช	- ช - ล	- ท ด ร	ด ท ล ช
ล ช มี่ รี่	- มี่ - ช						

เพลงใหญ่ หรือ เพลงเมียหลวง มีที่มากล้ายกับเพลงเมียน้อย เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงคู่กับเพลงเมียน้อยเล่นเคล้ากันไป เป็นบทเพลงที่มีความสนุกสนานนิยมเล่นทั้งแบบบรรเลงเฉพาะเพลงเมียใหญ่ หรือบรรเลงสลับกันไปมาระหว่างเพลงเมียน้อย บางครั้งก็เรียกรวมกันว่าเพลงเมียน้อยเมียหลวง เพลงเมียหลวงเป็นเพลงที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ มีอัตราจังหวะสองชั้น ไม่ทราบแน่ชัดว่าแต่งขึ้นในสมัยใด ซึ่งการบรรเลงเพลงใหญ่คู่กับเพลงน้อยนิยมบรรเลงเฉพาะในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

เพลงใหญ่ (เพลงเมียหลวง)

- ช - ร	ด ม ร ร	- ช - ร	ด ม ร ร	- ด ร ม	- ช - ล	- ด - ช	- ล - ด
ร - ด ล	ร ด ล ช	- ม - ร	ด ร ช ม	- ม ช ล	ช ม - ร	ม ร ด ล	- ด - ร

ภาพที่ 3 เพลงเมียน้อย - เมียหลวง (QR Scan)

ที่มา: ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2566

ด้านการบรรเลงเครื่องดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย เป็นวงที่บรรเลงล้วนไม่เน้นการขับร้อง ใช้ปี่และซอเป็นทำนองหลัก ส่วนใหญ่จะมีการบรรเลงเป็นคู่กันมีซอ 2 คัน และมีปี่ 2 เล่า เป็นเครื่องดนตรีทำนอง ผู้บรรเลง 4 - 6 คน ในส่วนของกลอง ฉิ่ง และฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ จากการศึกษาการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานพบว่ามีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอน คือ การขึ้นเพลง การบรรเลง และการจบเพลง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่วงการขึ้นเพลง วงมโหรีพื้นบ้านอีสานนิยมใช้ปี่ในการเป่าขึ้นเพลงก่อน โดยบรรเลงเพลงครูเป็นเพลงลำดับแรกและเพลงอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของงาน

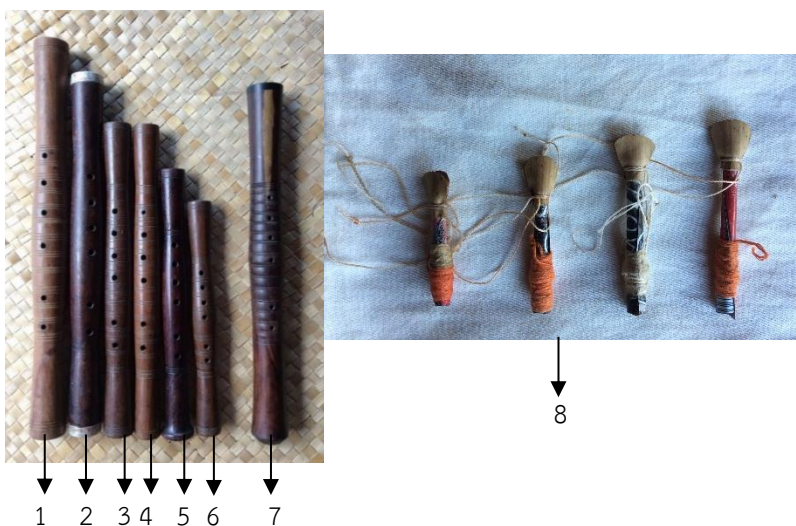
ช่วงการบรรเลง เมื่อปี่ขึ้นเพลงแล้วเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ ก็จะบรรเลงพร้อมกันไปตามแต่ละทางบรรเลงของเครื่องดนตรีนั้น ๆ โดยอาจมีการแปรทำนองหรือใช้เทคนิคเฉพาะเครื่องดนตรีในการบรรเลงซึ่งจะไพเราะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรเลง ในส่วนของเครื่องประกอบจังหวะ กลอง ฉิ่ง และฉาบ จะบรรเลงประกอบทำให้บทเพลงมีความไพเราะยิ่งขึ้น

ช่วงการจบเพลง สำหรับการจบเพลงนั้นผู้บรรเลงดูสภาพแวดล้อมของงานเป็นหลัก โดยผู้ที่เป่าปี่จะเป็นผู้ให้สัญญาณในการลงจบเพลงให้นักดนตรีในวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองนั้นคือการลงจบแล้วจึงบรรเลงจบพร้อมกัน

2.2 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย มีเอกลักษณ์เฉพาะตามชื่อที่เรียก และงานช่างทำเครื่องดนตรีที่ปรับตัวตามสภาพท้องถิ่น โดยมีความโดดเด่นของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 ปี่ เล่าทำจากไม้ เช่น ไม้พะยูน ไม้ชิงชัน หรือไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ มีลักษณะหัวบานท้ายและป่องตรงกลาง เจาะรูกลางตลอดเลา ด้านบนมีรูเสียบลิ้นปี่ บริเวณเลापี่ป่องตรงกลางเจาะรู 6 รู มีลักษณะภาพรวมคล้ายกับปี่ไทยหรือกัมพูชา จากภาพที่ 4 ลำดับ 1 - 7 ปี่ที่ใช้บรรเลงในวงมีหลายขนาด และมีปี่ที่มีเอกลักษณ์คือ ลำดับที่ 1 ครูอ้วยเรียกปี่นี้ว่า “ปี่ซ้อง” มีขนาดใหญ่กว่าปี่โดยทั่วไปที่พบในวงดนตรี หากเปรียบเทียบจะมีขนาดใหญ่กว่าปี่ในของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ลำดับที่ 2 และหากเปรียบเทียบกับปี่ในของวงปี่พาทย์ไทย ลำดับที่ 7 ในลำดับที่ 3 - 4 เป็นปี่กลาง และลำดับที่ 5 - 6 เป็นปี่นอก โดยครูอ้วยเรียกชื่อปี่ชนิดนี้ว่า “ปี่ตัด” เพราะลักษณะของเสียงที่แหลมสูงจะไปตัดกับเสียงของเครื่องดนตรีและทำนองอื่นตลอดเวลา

ภาพที่ 4 ปี่และกำพวดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย
ที่มา: ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2566

จากภาพที่ 4 ลำดับที่ 8 ล้วนปีที่ทำจากใบตาลนำมาตัดซ้อนกัน 4 ชั้น ตัดผูกกับท่อลมโลหะขนาดเล็ก เรียกว่า “กำพวด” ซึ่งทำจากกระป๋อง เช่น ปลากระป๋อง กระป๋องนม โดยตัดกระป๋องขึ้นรูปทรงกำพวดแบบปกติแล้วใช้น้ำยาประสานหรือกาวตราช่างเชื่อมให้ติดกัน

ภาพที่ 5 ขอขนาดต่าง ๆ ในวงโหรีพื้นบ้านอีสาน
ที่มา: ธนวัฒน์ บุตรทองทิพย์, 2566

2.2.2 ขอ เครื่องดนตรีที่มีความโดดเด่นในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย ซึ่งหากนักดนตรีที่จะฝากตัวเป็นศิษย์หรือเริ่มเรียนกับครูอ้วยจะต้องเริ่มจากการเรียนขอเป็นพื้นฐานอันดับแรก โดยเอกลักษณ์ของครูอ้วยคือการสร้างขอให้ลูกศิษย์หรือผู้เรียนด้วยตนเองจากวัสดุในพื้นที่ ภายหลังได้ใช้ท่อพีวีซี (PVC) ทดแทนกระบอกขอ มีชื่อเรียกคล้ายกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสานอื่น ๆ ได้แก่ ขออู้ ขอกลาง ขออี (มีลักษณะคล้ายกับขอด้วง การเรียกชื่อนั้นเรียกตามเสียงสูงของเครื่องดนตรี)

3. บทบาทต่อชุมชนของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย

3.1 การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น

ครูอ้วย พิศเพ็ง ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านมโหรีพื้นบ้านอีสานเรื่อยมา จนได้รับเกียรติให้เป็น “ครูภูมิปัญญาด้านขอ” ใน พ.ศ. 2555 จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล (นิกร ชมภูเข, 2566, สัมภาษณ์) ซึ่งได้ดำเนินจัดให้มีโครงการสื่อพื้นบ้านสานสร้างชุมชน ภายใต้การสนับสนุนจากแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งในสมัยนั้นได้รับการตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดีและมีเยาวชนฝึกหัดดนตรีเป็นจำนวนมาก การจัดโครงการในครั้งนี้ถือว่าเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาดนตรีมโหรีอีสานของครูอ้วยอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มของเด็กและเยาวชนในชุมชนในการเข้ามาทำ

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีส่งผลให้นักดนตรีรุ่นที่ 3 ที่มีความสนใจโหมรีพื้นบ้านอีสานเกิดขึ้น และบ้านของครูอ้วยยังเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีกด้วย

ภาพที่ 6 ห้องเรียนสือพื้นบ้าน ด้านซอ (บ้านครูอ้วย พิศเพ็ง)

ที่มา: ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2565

3.2 บทบาทของดนตรีในประเพณี

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในชุมชนพบว่า บทบาทต่อชุมชนของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยนั้น คนในชุมชนให้การสนับสนุนวงมโหรีพื้นบ้านของตนตามโอกาสที่มี เช่น งานวัด งานชุมชน โดยเฉพาะงานกฐินที่ยังคงนิยมใช้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตยในการแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน เพราะยังคงมีความเชื่อในเรื่องของพิธีกรรมที่สวดแทรกอยู่ ซึ่งความเชื่อของดนตรีประกอบพิธีตามประเพณีนั้นมาพร้อมกับตัวบุคคลที่ครูอ้วยมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนก็ให้ความเคารพ เนื่องจากท่านเป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การรับศิษย์ การให้ความเคารพครูอาจารย์และสวดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ช่วยรักษาวรรณธรรมดนตรีไว้ให้อยู่กับชุมชน ทำให้ในบางกิจกรรมของชุมชนนั้นก็ยิ่งเกื้อกูลกันเพื่อสืบทอดและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไว้มิให้สูญหาย

ภาพที่ 7 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย บรรเลงในงานกฐิน

ที่มา: ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2565

อภิปรายผลการวิจัย

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย เป็นวงดนตรีที่ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานและเป็นระบบ ปัจจุบันครูอ้วย พิศเพ็ง ยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้สืบสานดนตรีให้แก่คนรุ่นหลัง ถึงแม้สภาพในปัจจุบันปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยก็ตาม

ด้านสภาพของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย ซึ่งในอดีตเป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดใกล้เคียง ได้ก่อตั้งวงมโหรีพื้นบ้านในราว พ.ศ. 2505 และมีการสืบทอดกระบวนการเรียนรู้ด้านคติความเชื่อ พิธีกรรม บทเพลงและเครื่องดนตรีอย่างเป็นระบบ ในปัจจุบันวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตย ก็ได้รับผลกระทบตามปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมดนตรีตามยุคสมัย แต่วงมโหรียังคงอนุรักษ์วิถีดนตรีแบบเดิม ซึ่งในอนาคตอาจจะต้องปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องกลวิธีการบรรเลงขอในวงมโหรีโคราช: กรณีศึกษาวงพนมพร จังหวัดนครราชสีมา ของชนาวัดน์ จอนจ่อหอ (2562: 64) กล่าวว่า เมื่อกระแสวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก เข้ามามีอิทธิพลในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น งานที่เคยได้รับเริ่มลดน้อยลงปี จึงปรับเปลี่ยนวงมโหรีโคราชดั้งเดิมเป็นลักษณะวงดนตรีลูกทุ่งมีการร้องเพลงประสมรำและนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาประสมวง ได้แก่ กีตาร์เบส คีย์บอร์ด กลองชุด และกลองคองกา เข้ามาทดแทนเครื่องดนตรีแบบเดิม โดยเป็นผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อสภาพการดำรงอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้านอัตลักษณ์ของวงนั้นมีบทเพลงที่สืบทอดกันมาที่สำคัญคือเพลงเมียหลวง - เมียน้อย และยังมีบทเพลงอื่น ๆ ที่ได้กำหนดตามลักษณะงาน แต่หากเพลงที่ใช้บรรเลงก่อนเริ่มงานคล้ายกับเพลงโหมโรง คือ เพลงครุรวมถึงชื่อเครื่องดนตรีที่เรียกเฉพาะวงครูอ้วย คือ ปี่ซ้อง (ปี่ใหญ่) และปี่ตัด (ปี่น้อย) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิจัยของธวัช วิวัฒน์ปฐพี (2538: 126 - 135) ที่ได้ศึกษาเรื่องมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอบุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยกล่าวว่าองค์ประกอบของมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้นเครื่องดนตรีประกอบด้วยเครื่องเป่า เครื่องสีและเครื่องตีเป็นหลัก แต่ละคณะมีปี่น้อย ปี่ใหญ่ ซอน้อย ซอใหญ่ กลอง 1 ใบ ฉิ่ง 1 คู่ ฉาบ 1 คู่ รวมถึงงานวิจัยเรื่องการศึกษาการถ่ายทอดความรู้ วงมโหรีอีสาน บ้านนายเผย ศรีสาหว จังหวัดสุรินทร์ ของพิชชาณัฐ ตูจินดา (2556: 102 - 111) ได้กล่าวถึงเพลงสำหรับใช้ประกอบในวงมโหรีมีทั้งเพลงขับร้องที่ถ่ายทอดกันมาแต่ดั้งเดิม บางครั้งใช้วิธีการด้นกลอนสดให้เข้ากับทำนองเพลง เพลงประเภทบรรเลง เช่น เพลงโหมโรง เป็นการไหว้

ครูหรือระลึกถึงครูอาจารย์ เพลงหน้าพาทย์ใช้บรรเลงในพิธีมงคลต่าง ๆ ด้านบทบาทต่อชุมชน พบว่า ครูอ้วยเป็นผู้มีบทบาทในฐานะผู้นำทางวัฒนธรรมชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้ด้านมโหรีพื้นบ้านอีสานเรื่อยมา จนได้รับเกียรติให้เป็น “ครูภูมิปัญญาด้านซอ” ในปี พ.ศ. 2555 จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งคนในชุมชนให้ความเคารพและให้การสนับสนุนวงมโหรีพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันวงดนตรีได้ถูกลดบทบาทลงตามกระแสนิยมปัจจุบัน มีดนตรีสมัยใหม่เข้าทดแทน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดของเบญจทิพย์ เพชรสม (2551: 31 - 32) ได้กล่าวว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้นได้ถูกลดบทบาทลงด้วยวงกลองยาวสมัยใหม่ เพราะมีจังหวะที่คึกคัก สนุกสนานและเหมาะกับการแสดงออกท่วงท่าลีลาท่าทางได้มากกว่า ซึ่งจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป มีวงดนตรีสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่กิจกรรมงานแสดงในชุมชนแบบเดิม หรือแม้กระทั่งความสนใจของผู้ที่เรียนดนตรีส่วนใหญ่ก็นักสนใจเฉพาะการศึกษาดนตรีตามหลักสูตรส่วนกลางเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจจะส่งผลให้ภูมิปัญญาทางดนตรีของบรรพบุรุษสูญหายได้ตามกาลเวลา

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวงบ้านเตย อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นฐานข้อมูลความรู้ที่สำคัญในทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งต่อสังคม จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมวงมโหรีพื้นบ้านอีสานให้เข้าไปมีบทบาทในฐานะแหล่งความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาสู่ซอฟต์แวร์ที่สำคัญของชาติต่อไป
2. สนับสนุนการแสดงและบันทึกข้อมูลดิจิทัลไฟล์มโหรีพื้นบ้านอีสานให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทเพลงเก่าแก่ที่สำคัญต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีต่าง ๆ อย่างละเอียด เพื่อใช้เปรียบเทียบกับลักษณะเด่นและลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีในแต่ละพื้นที่ และสามารถพัฒนาเข้าสู่รูปแบบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสานในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อหาความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในด้านของข้อมูล ซึ่งอาจส่งผลให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสานกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2550). **นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ข้าคม พรประสิทธิ์. (2550). **วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทย ภาคอีสานใต้และภาคกลาง (รายงานการวิจัย)**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2538). **วิธีการศึกษาดนตรีพื้นบ้าน. ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 26**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนาวัดน์ จอนจอย. (2562). **กลวิธีการบรรเลงขอในวงมโหรีโคราช: กรณีศึกษาวงพนมพร จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ**. 13(1), 63 - 72.
- ทวี ถาวรและพิสิษฐ์ บุญไชย. (2539). **ทำเนียบศิลปินพื้นบ้านมโหรีอีสาน**. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.
- ธวัช วิวัฒน์ปฐพี. (2538). **มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอบุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด**. ปริญญาโทศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิกร ชมภูเข. (2566, 15 มีนาคม). **นักดนตรีรุ่นที่ 3 วงมโหรีบ้านเตย, สัมภาษณ์**.
- เบญจทิพย์ เพชรสม. (2551). **การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด**. ปริญญาโทศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิชชาณัฐ ตูจินดา. (2556). **การศึกษาการถ่ายทอดความรู้ วงมโหรีอีสานบ้านนายเผยศรีสวาท จังหวัดสุรินทร์. วารสารที่ทัศน์วัฒนธรรม**. 13, 102 - 111.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://dictionary.orst.go.th/>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2566].
- อ้วย พิศเพ็ง. (2565, 2 ตุลาคม). **หัวหน้าวงมโหรีบ้านเตย. สัมภาษณ์**.